

Τίτλος 1

ΒΙΟΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑ, ΕΝΑΣ ΠΑΛΙΟΣ ΜΑΣ ΓΝΩΡΙΜΟΣ

Τίτλος 2

**Η ΒΙΟΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑ ΣΑΣ ΒΑΖΕΙ ΙΔΕΕΣ
φυτά, παράδοση και επιχειρήσεις**

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Όσο ο άνθρωπος ζούσε κοντά στη φύση πορευόταν από αυτή για τις καθημερινές του ανάγκες. Από τις ρητίνες που εκκρίνουν τα δέντρα για να επουλώσουν τα τραύματα τους γιάτρευε και αυτός τις πληγές του. Με τα αιθέρια έλαια των βοτάνων αρωμάτιζε το σώμα του. Παράλληλα, λειτουργούσε μέσα στη φύση με σεβασμό και όρια τα οποία συχνά συνδέονταν με έθιμα και παραδόσεις. Οι παλιοί δύτες μάζευαν τα όστρακα μέχρι την Καθαρή Δευτέρα. Έτσι συνδύαζαν τη θρησκευτική παράδοση με το σεβασμό στην αναπαραγωγή των οστράκων. Ο άνθρωπος αφουγκραζόταν τα μηνύματα της φύσης, τα ερμήνευε και προσαρμοζόταν σε αυτά. Οι αγρότες από το μέγεθος της ρίζας του ασφόδελου καταλάβαιναν αν θα έχουν καλή σοδειά και από τα σημάδια του καιρού τον Αύγουστο κανόνιζαν τις αγροτικές τους εργασίες για όλη τη χρονιά. Και αφού ο άνθρωπος έζησε για αιώνες κοντά στη φύση συσσώρευσε έναν πλούτο γνώσης που στηριζόταν στη χρόνια παρατήρηση και στον πειραματισμό πολλών γενεών.

Όταν ερχόμαστε σε επαφή με αυτή τη γνώση σίγουρα φανταζόμαστε εικόνες από έναν τρόπο ζωής που απέχει πολύ από το σύγχρονο και αναγνωρίζουμε αξίες της φύσης που δύσκολα πλέον γίνονται αντιληπτές. Σε ένα άλλο επίπεδο, όμως, μπορούμε να εντοπίσουμε σε αυτή τη γνώση ευκαιρίες για καινοτόμες επιχειρηματικές δράσεις.

Το βιβλίο που κρατάτε στα χέρια σας θα σας φέρει σε επαφή με την παραδοσιακή γνώση για 35 φυτά, όπως αυτή διαμορφώθηκε στα νησιά του Βορειανατολικού Αιγαίου. Κοινός παρανομαστής για τα περισσότερα φυτά είναι ότι μας είναι αρκετά γνωστά και ότι μπορούμε να τα εντοπίσουμε εύκολα, αρκεί να γίνουμε λίγο πιο παρατηρητικοί.

Το βιβλίο αυτό μας ωθεί σε μια διαφορετική αντίληψη της φύσης που βρίσκεται δίπλα μας, ενώ ταυτόχρονα μας εισάγει σε μια «επιχειρηματική» αντιμετώπιση των αξιών της φύσης, συμβατή με τις λειτουργίες της. Βασικό επιχείρημα, με άλλα λόγια, αποτελεί η σκέψη ότι είναι εφικτό μια επιχείρηση να στηρίζεται στη βιοποικιλότητα και ταυτόχρονα να συμβάλλει στην προστασία της.

Η ΒΙΟΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑ

Τι σημαίνει όμως βιοποικιλότητα;

Ο όρος βιοποικιλότητα μας φέρνει στο νου την αριθμητική ποικιλία των έμβιων όντων που υπάρχουν στον πλανήτη. Δεν είναι όμως μόνον αυτό! Με τον όρο βιοποικιλότητα εννοούμε την ποικιλότητα όλων των μορφών ζωής, τα διαφορετικά είδη φυτών, ζώων και μικροοργανισμών, την ποικιλότητα των γονιδίων που περιέχουν τα είδη και την ποικιλότητα των οικοσυστημάτων που σχηματίζονται από τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των ειδών και ανάμεσα στα είδη και τους αβιοτικούς παράγοντες (νερό, έδαφος, θερμοκρασία κ.λπ.). Συνεπώς, ως βιοποικιλότητα θα πρέπει να θεωρούμε:

- Τη γενετική ποικιλότητα - την ποικιλότητα δηλαδή του γενετικού υλικού που υπάρχει στον πληθυσμό ενός είδους (π.χ. στο πληθυσμό της καφέ αρκούδας στη Βόρεια Πίνδο) και ανάμεσα στους πληθυσμούς ενός είδους (π.χ. μεταξύ των πληθυσμών καφέ αρκούδας στην Β. Πίνδο και στη Ροδόπη). Η γενετική ποικιλότητα είναι ουσιαστικά η βάση για την εξέλιξη των ειδών, για την προσαρμογή τους στις αλλαγές του περιβάλλοντος και τελικά για την επιβίωση τους.
- Την ποικιλότητα των ειδών - ο αριθμός των ειδών που υπάρχουν σε μια περιοχή και η σχετική τους αφθονία.
- Την ποικιλότητα των οικοσυστημάτων - ο αριθμός των διαφορετικών τύπων οικοσυστημάτων που απαντώνται σε μία γεωγραφική ζώνη.

Είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι σύμφωνα με τα παραπάνω κομμάτι της βιοποικιλότητας θεωρούνται και τα αγροτικά οικοσυστήματα και, συνεπώς, οι τοπικές ποικιλίες καλλιεργούμενων ειδών και οι τοπικές ράτσες ζώων εκτροφής.

Γιατί μας ενδιαφέρει η βιοποικιλότητα;

Αντιμετωπίζοντας τη βιοποικιλότητα από τη σκοπιά της προσφοράς της στον άνθρωπο θα εντυπωσιαζόμασταν. Πέρα από το ότι μας προσφέρει τροφή, ενέργεια, φάρμακα, ξυλεία, ίνες και άλλες πρώτες ύλες, παρέχει υπηρεσίες που έχουμε συνηθίσει να θεωρούμε αυτονόητες. Μέσα από όλους τους μηχανισμούς που συνιστούν τη βιοποικιλότητα εξασφαλίζεται η ρύθμιση του κλίματος, ο καθαρισμός του αέρα και του νερού, ο σχηματισμός και η ανανέωση του εδάφους, η αποσύνθεση και διάλυση των απορριμμάτων, η επικονίαση των φυτών, καθώς και η προστασία από φυσικές καταστροφές.

Δεν πρέπει να παραβλέψουμε την ευκαιρία αναψυχής και απόλαυσης που μας παρέχει όλο αυτό το πολύπλοκο σύστημα, όπως και την εκπαιδευτική και επιστημονική αξία του. Πολλές επιστημονικές ανακαλύψεις και θεωρίες είναι εμπνευσμένες από συμπεριφορές ειδών και από φυσικές διεργασίες, όπως η θεωρία της φυσικής επιλογής του Δαρβίνου που βασίστηκε στους σπίνους των νησιών Galapagos.

Η σημερινή πραγματικότητα όμως βρίσκει τη βιοποικιλότητα να απειλείται από την ανθρώπινη δραστηριότητα. Παρόλο που η εξαφάνιση ειδών είναι κάτι φυσικό, ο τρέχων ρυθμός απώλειας της βιοποικιλότητας είναι ο μεγαλύτερος στην ανθρώπινη ιστορία και δεν υπάρχουν ακόμη ενδείξεις επιβράδυνσης αυτού του ρυθμού. Οι πληθυσμοί πολλών ζώων και φυτών μειώνονται, ενδιαίτηματα καταστρέφονται και οικοσυστήματα υποβαθμίζονται ή αλλάζουν εντελώς χρήση. Το βασικό ερώτημα που προκύπτει, λοιπόν, είναι μέχρι ποιο επίπεδο μπορεί να ελαττωθεί η βιοποικιλότητα χωρίς να προκληθεί σημαντική μεταβολή στους ρυθμούς των

οικοσυστημικών διεργασιών και κατ' επέκταση στην προμήθεια των αγαθών και υπηρεσιών που τα οικοσυστήματα προσφέρουν στην ανθρώπινη κοινωνία.

ΒΙΟΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

Πώς μια επιχείρηση μπορεί να συμβάλλει στη διατήρηση της βιοποικιλότητας;

Μπορούμε να διακρίνουμε γενικά δυο τύπους επιχειρήσεων, ανάλογα με τον τρόπο που συμβάλλουν στη διατήρηση της βιοποικιλότητας. Από τη μια, επιχειρήσεις που λαμβάνουν μέτρα περιορισμού του αρνητικού αντίκτυπου των δραστηριοτήτων τους στη βιοποικιλότητα και, από την άλλη, επιχειρήσεις που στηρίζονται στη βιοποικιλότητα και συμβάλλουν μέσα από τη βασική λειτουργία τους στη διατήρησή της. Το βιβλίο αυτό σχετίζεται περισσότερο με τη δεύτερη κατηγορία επιχειρήσεων.

Επιχειρήσεις που στηρίζονται στη βιοποικιλότητα και ταυτόχρονα συμβάλλουν στη διατήρησή της μπορεί να δραστηριοποιούνται στον πρωτογενή, στο δευτερογενή ή στον τριτογενή τομέα παραγωγής. Το αντικείμενο τους συνδέεται άμεσα ή έμμεσα με κάποιο από τα επίπεδα βιοποικιλότητας και η πολιτική τους διέπεται από τη λογική εναρμόνισης με το περιβάλλον.

Στον πρωτογενή τομέα (γεωργία, αλιεία, δασοκομία) συχνά επιχειρήσεις συμβάλλουν στη διατήρηση συγκεκριμένων τύπων οικοσυστημάτων. Για παράδειγμα, η βιολογική καλλιέργεια ελιάς συντηρεί το αγροτικό οικοσύστημα του ελαιώνα, στο οποίο έχουν προσαρμοστεί και ζουν πολλά είδη της άγριας πανίδας και χλωρίδας. Άλλες επιχειρήσεις συμβάλλουν στη διατήρηση της γενετικής ποικιλότητας, καλλιεργώντας τοπικές ποικιλίες σπόρων. Σε άλλες περιπτώσεις η επιχειρηματική ενασχόληση με ένα συγκεκριμένο είδος συνεπάγεται την προστασία και τη διατήρηση ενός ολόκληρου οικοσυστήματος. Έτσι, για παράδειγμα, μια επιχείρηση που ασχολείται με την καστανιά είτε για την ξυλεία της είτε για τους καρπούς της, διαχειρίζεται και προστατεύει τον καστανιώνα και έτσι συντελεί στην προστασία και πολλών άλλων ειδών και των ενδιαιτημάτων τους. Εστιάζοντας στη λογική πάνω στην οποία βασίζονται οι επιχειρήσεις στον πρωτογενή τομέα παρατηρούμε ότι κάποιες δραστηριοποιούνται με τρόπο που προάγει τη βιοποικιλότητα (καλλιέργεια ντόπιων ποικιλιών), για άλλες η συμβολή μπορεί να πάρει τη μορφή της μη υπερεκμετάλλευσης του πόρου τους (διαχείριση καστανιώνα) και για άλλες της διασφάλισης ότι οι παρεμβάσεις τους στο περιβάλλον είναι οι λιγότερο επιβλαβείς στο κλάδο τους (βιολογική καλλιέργεια ελιάς).

Στο δευτερογενή τομέα οι επιχειρήσεις που στηρίζονται και συμβάλλουν στη διατήρηση της βιοποικιλότητας είναι ουσιαστικά αυτές που επιλέγουν να προμηθεύονται προϊόντα τα οποία παράγονται από αντίστοιχες επιχειρήσεις πρωτογενούς παραγωγής.

Στον τριτογενή τομέα περιλαμβάνονται επιχειρήσεις που συμβάλλουν έμμεσα στη διατήρηση της βιοποικιλότητας παρέχοντας υπηρεσίες εκπαίδευσης και περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης. Τέτοιες δραστηριότητες συχνά ενθαρρύνουν τους εκπαιδευόμενους να υιοθετήσουν μια διαφορετική στάση απέναντι στη βιοποικιλότητα. Μια άλλη περίπτωση επιχειρήσεων συμβάλλει πιο άμεσα στη διατήρηση της βιοποικιλότητας προσφέροντας συμβουλευτικές και διαχειριστικές υπηρεσίες σε ιδιοκτήτες γης. Για παράδειγμα, μια συμβουλευτική επιχείρηση μπορεί να προτείνει καλλιεργητικές πρακτικές και είδη καλλιέργειας που συμβάλλουν στη διατήρηση της βιοποικιλότητας σε ανθρώπους που έχουν γη εντός προστατευόμενων περιοχών. Σε αυτήν την κατηγορία ανήκουν και οι οικοτουριστικές επιχειρήσεις που κατέχουν ή διαχειρίζονται μια έκταση προσελκύοντας επισκέπτες. Για παράδειγμα, οι ιδιοκτήτες ενός βουνού εντός μια

προστατευόμενης περιοχής μπορούν να αναπτύξουν υπηρεσίες περιήγησης, παρατήρησης της φύσης και αναψυχής.

Γιατί μια επιχείρηση να ασχοληθεί με τη διατήρηση της βιοποικιλότητας;

Η γνώση και συνειδητοποίηση της απώλειας της βιοποικιλότητας, η επιθυμία για επαφή και ενασχόληση με τη φύση, η βελτίωση της ποιότητας ζωής και το μεράκι για την παράδοση είναι καθοριστικοί παράγοντες για την ενεργοποίηση επιχειρηματικών ιδεών που στηρίζονται στη βιοποικιλότητα και συμβάλλουν στη διατήρησή της. Σημαντικό βέβαια κίνητρο είναι και η αγορά. Τα τελευταία χρόνια αυξάνεται ο αριθμός των επιχειρήσεων και των καταναλωτών που προτιμούν προϊόντα τα οποία σέβονται και προστατεύουν το περιβάλλον. Διπλό ρόλο παίζει και το κράτος, μέσα από την ανάπτυξη πολιτικής για την προστασία του περιβάλλοντος: από τη μία, συχνά ενθαρρύνει με χρηματοδοτήσεις καινοτόμες επιχειρήσεις που στηρίζονται στην βιοποικιλότητα και την προστατεύουν και, από την άλλη, θεσμοθετεί προστατευόμενες περιοχές δημιουργώντας υπόβαθρο για την ανάπτυξη τέτοιων επιχειρήσεων.

ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Πώς συλλέχθηκαν οι πληροφορίες για τα φυτά;

Από τον Οκτώβριο έως τον Ιούνιο του 2007 πραγματοποιήθηκε έρευνα στα νησιά του βορειανατολικού Αιγαίου (Λήμνος, Λέσβος, Χίος, Σάμος, Ικαρία), η οποία στόχευε στη συλλογή της γνώσης για τις παραδοσιακές χρήσεις των φυτών. Απώτερος σκοπός ήταν η καταγραφή των παραδοσιακών χρήσεων των φυτών, ως βάση για την ανάπτυξη καινοτόμων επιχειρηματικών ιδεών με βάση τη βιοποικιλότητα. Σε κάθε νησί έγινε προσπάθεια να εντοπιστούν άνθρωποι που κατείχαν τις ζητούμενες γνώσεις. Άνθρωποι παλιοί, που στο παρελθόν χρησιμοποίησαν τα φυτά για τις καθημερινές τους ανάγκες, αλλά και νεότεροι που από μεράκι και συνείδηση της αξίας αυτής της γνώσης προσπάθησαν να μυηθούν σε αυτή. Με τους ανθρώπους αυτούς έγιναν συναντήσεις, συνεντεύξεις, ουσιαστικά συζητήσεις για τη φαρμακευτική, την καλλυντική, τη διατροφική αξία των φυτών, αλλά και για τη χρήση τους στην κτηνοτροφία καθώς και σε άλλες ανάγκες της καθημερινής ζωής, όπως το πλύσιμο των ρούχων, η συντήρηση τροφίμων, η βαφή νημάτων, η προστασία των καλλιεργειών κ.ά. Σε ορισμένες περιπτώσεις έγιναν εξορμήσεις στην ύπαιθρο, ιδιαίτερα την περίοδο της άνοιξης, για να εντοπιστούν τα φυτά, να φωτογραφηθούν και να συλλεχθούν δείγματα. Συνολικά πραγματοποιήθηκαν περίπου 240 συνεντεύξεις και συλλέχθηκαν πληροφορίες για πάνω από 250 είδη της άγριας χλωρίδας των νησιών. Στο πλαίσιο της συγκεκριμένης έρευνας έγινε μια πρώτη καταγραφή της γνώσης για τις παραδοσιακές χρήσεις των φυτών στο βορειανατολικό Αιγαίο. Βεβαίως είναι πιθανό να υπάρχουν και άλλα είδη που δεν εντοπίστηκαν, καθώς και χρήσεις των καταγεγραμμένων φυτών που δε βρέθηκαν.

Τι περιλαμβάνει το συγκεκριμένο βιβλίο;

Στις επόμενες σελίδες παρατίθεται μέρος της γνώσης που συλλέξαμε για τις παραδοσιακές χρήσεις 35 φυτών. Τα συγκεκριμένα φυτά επιλέχτηκαν λόγω της πολύπλευρης αξίας και χρήσης τους στην παραδοσιακή ζωή. Οι πληροφορίες που παρουσιάζονται για κάθε φυτό έχουν αναφερθεί από τουλάχιστον τρεις διαφορετικούς ανθρώπους που συμμετείχαν στην έρευνα, ή επιβεβαιώνονται από αναφορές σε αντίστοιχες δημοσιευμένες έρευνες.

Ενδιαφέροντα σχόλια για το φυτό, μικρές λεπτομέρειες για τους τρόπους επεξεργασίας του, επιπλέον συνταγές, τοπικές εκφράσεις και παροιμίες μπορεί κανείς να βρει στα αποσπάσματα των συνεντεύξεων καθώς και στα σχόλια με τίτλο «Και κάτι ακόμη...».

Σε ορισμένες περιπτώσεις η παρουσίαση των φυτών συνοδεύεται από παραδείγματα καινοτόμων επιχειρήσεων από διάφορα μέρη του πλανήτη, που έχουν καταφέρει να στηρίζονται στη βιοποικιλότητα, να συμβάλλουν στη διατήρησή της και ταυτόχρονα να είναι οικονομικά βιώσιμες.